

IV. Béla uralkodása

(1235-1270)

Béla II. András és meráni Gertrúd elsőszülött fiaként látta meg a napvilágot *1206-ban*. Hétéves volt mikor anyját meggyilkolták, akinek emlékét élete végéig ápolta. *1214-ben* apja kényszerű beleegyezésével királlyá koronázták, de tényleges hatalmat még nem kapott. *1220-ban* Szlavónia hercege, *1226-ban* Erdély kormányzója lett. Apjával többször is súlyos ellentétbe került (főleg annak birtokpolitikája miatt), sőt *1223-ban* Ausztriába kellett menekülnie. Apja a következő évben visszafogadta ugyan, ám a kapcsolatuk továbbra is feszült maradt.

Belpolitika

Béla *1235-ben* lépett a trónra. Belpolitikája kezdeti időszakát a kemény kéz jellemezte. Először is leszámolt apja híveivel, bevezette az írásbeli kérvényezés rendszerét, amivel a királyi hatalom tekintélyét emelte. Célja a II. Béla-korabeli birtokviszonyok visszaállítása volt, ezért megkezdte a királyi birtokok visszavételét, mely kiterjedt az egyházi ingatlanokra és a szerviensek birtokaira is. Ezzel jelentősen csökkent a királyt támogatók tábora.

Juliánus domonkos rendi szerzetes *1235-ben* indult a keleti magyarok keresésére, aki nemcsak öröklük hozott hírt, hanem a tatárok (mongolok) előretöréséről is. Ennek is volt köszönhető, hogy IV. Béla *1239-ben* befogadta az országba a jelentős katonai erőt képviselő kunokat. Azonban a nomád kunok és a keresztény magyarok közötti ellentétek egyre jobban kiéleződtek, majd vezérük, Kötöny meggyilkolása után pusztítva vonultak ki az országból.

A tatárjárás

1240-ben a tatárok elfoglalták Kijevet, majd *1241 márciusában* betörték Magyarországra is. A fő összecsapásra *1241. április 11-én* került sor Muhinál. A magyar csapatok létszáma a királlyal ellentétben álló birtokosok vonakodása miatt nem volt megfelelő és IV. Béla nyugatról sem számíthatott segítségre (II. Frigyes császár és IX. Gergely pápa éppen újabb invázióra háborújukat vívták). A csatában a magyar sereg szinte teljesen felmorzsolódott. Az uralkodó Pozsonyba, majd Hainburgba menekült, ahol Babenberg Frigyes osztrák herceg kihasználta szorult helyzetét és három nyugati vármegyét is lekötött zálogba. IV. Béla innen Segesdre, majd Zágrábra, végül Dalmáciába, Trau várába menekült. A tatárok miután végigpusztították az országot *1242 márciusában* váratlanul kivonultak az országból. Ennek egyik oka valószínűleg a tatár harci taktika volt, mely egy terület végleges meghódítását megfélemlítő rajtaütésekkel vezette be, másrészt pedig Ögödej nagykán halálával a hadjáratot vezető Batu kán is érdekelté vált a trón megszerzésében.

Második honalapítás

IV. Béla a tatárjárás után megváltoztatta birtokpolitikáját, és most már ő adományozott. Igaz feltételül szabta meghatározott számú katona kiállítását és ösztönözte a várak építését is. (Ebben az időszakban 29 vár épült az országban. *1247-ben* indult meg a budai vár építése is.) Kiépítette az ispáni és az egyházi központokat. Fejlődésük elősegítése érdekében kiváltságokat adományozott a fallal körülvett városoknak. Újratelepítette az elnéptelenedett országrészeket. A Felvidékre cseh és morva, a nyugati részekre német telepések vándoroltak be. Visszahívta a kunokat és a Duna-Tisza közén, valamint a Tiszántúlon telepítette le őket (fiát Istvánt a kun fejedelem leányával, Erzsébettel háziasította össze). Orosz és lengyel szomszédjaival - egy újabb tatár támadás közös kivédése érdekében - igyekezett jó viszonyt kialakítani és ezt házassági politikájával is próbálta megerősíteni (lányaait orosz és lengyel hercegekhez adta nőül).

A fiával való trónviszály elkerülése érdekében az *1262-es* pozsonyi egyezségben Béla és István megosztotta az országot: a nyugati rész Béláé, a keleti Istváné lett (vagyis létrejött a társuralkodói rendszer).

1267-ben együtt újították meg a nemesek szabadságjogait, mely többek között a következőket

tartalmazta: ügyeiket kérvényezés nélkül kell intézni, elfoglalt birtokaikat vissza kell kapniuk és beleszólhattak az országos ügyekbe is (a székesfehérvári törvénykezési napokon megyénként két-két szerviense, azaz nemes jelenhetett meg). A szerviensek elnevezése tehát már "nemes" volt, és rendi jogokat gyakoroltak.

Külpolitika

Az ország megerősödése lehetővé tette aktívabb külpolitika folytatását. IV. Béla - Babenberg Frigyes halála után - többször vezetett a hadjáratot Ausztriába. *1254-ben* megegyezett Csehországgal Frigyes hagyatékán és Dél-Stájerország Magyarországé lett. *1260-ban* a morvamezei csatában azonban a magyar csapatok vereséget szenvedtek II. Ottokár seregétől és ennek következtében Csehország egy időre a térség legjelentősebb államává vált.

IV. Béla Balkán felé folytatott külpolitikája már jóval sikeresebbnek bizonyult: *1254-ben* Magyarországé lett Bosznia, majd Bulgária északnyugati része, *1263-ban* pedig a helyreállított Bizánci Császárság seregeit is legyőzte.

Ajánlott irodalom:

Katona Tamás /szerk./: A tatárjárás emlékezete Bp., 1987.

Senga Toru: IV. Béla külpolitikája és IV. Ince pápához intézett "tatár levele" Századok 1987. 484- 610. oldal